Musikskole, jægerstenalder og musikpædagogisk nytænkning

FOTOS: EVA FOCK, AGNETE SCHLICHTKRULL & MOGENS CHRISTENSEN

– et Åben Skole-projekt med musik som faglig motiveringsfaktor

Af Marie Hansen

Der er godt gang i samarbejdet mellem landets musikskoler og grundskoler. Og der arbejdes ihærdigt på at finde nogle fællespunkter mellem en musikpædagogik, der på den ene side tager sigte på klasseundervisning og på den anden side praktiserer soloundervisning eller undervisning i små grupper.

For musikskolelæreren bliver klasserumsledelsen ofte den største udfordring – en udfordring, der som regel kan løses elegant ved at ty til det, man er god til: at spille, demonstrere og fortælle. Lidt mere uappetitlig bliver tanken om at skulle lære en klasse noget på instrumentet – noget, der ovenikøbet skal høres af andre. Og blot forestillingen om, at en klasse selv kan skabe noget musik på et instrument, de aldrig tidligere har haft i hænderne, leder tanken direkte hen på anarki og fagligt selvmord.

Åben Skole – lokale samarbejder og national vidensdeling

er en pulje for forsøgs- og udviklingsmidler under Ministeriet for børn, Undervisning og Ligestilling og Kulturministeriet (Styrelsen for kvalitet og undervisning). Formålet var at styrke samarbejdet mellem en kommunes skoler, institutioner og foreningsliv med tanke på at fremme nye læringsmodeller.

Af de 65 ansøgninger blev der bevilget midler til 19 *"... spændende og nytænkende projekter, der viser, hvordan man i skolen kan drage nytte af de ressourcer, der findes i det lokale kultur- og foreningsliv"* (daværende kulturminister Bertel Haarder).

Men med den rette tid, omtanke og forberedelse er det faktisk muligt at få en klasse uden instrumentale forudsætninger til at skabe meningsfuld musik.

Musikskolen i forhold til andre skolefag

Musikskolernes skoleaktiviteter forbliver gerne inden for musikkens område, det vil sige som et anliggende mellem skolens musiklærere og musikskolen, men samarbejdet kan med fordel tænkes ind i andre af grundskolens fagligheder. Måske allerstærkest i den fase af den pædagogiske proces, der handler om faglig motivation og "fordøjelse".

Musik har – som en abstrakt kunstart – alle muligheder for trænge ind, hvor ord ikke umiddelbart trænger ind: følelser, fornemmelser og ikke-visuelle forestillinger. Dette giver en særpræget kvalitet i forhold til en given fagligheed, fordi man kan fortælle sin forestilling ind i stoffet uden ordenes og billedets krav om forståelsespræcision.

Med den rette tid, omtanke og forberedelse er det faktisk muligt for musikskolen at udvikle programmer, der kan tilføre begrebet undervisningsstøttende aktiviteter et helt nyt perspektiv.

Projektet "Find din fortælling"

Rudersdal Musikskole allierede sig i efteråret 2016 med alle kommunens folkeskoler, Rudersdal Museer, foreningen Ny Musik Birkerød og komponisten Mogens Christensen med henblik på at udforske mulighederne for

- at skabe et samarbejde mellem forskellige partnere i kommunen (skole, fritid, kulturinstitutioner og foreninger)
- at undersøge og udvikle, hvorledes primært skabende musikalske aktiviteter kan være en motivationsfaktor for to af folkeskolens fag (dansk og historie)
- at udvikle modeller for et samarbejde mellem musik- og folkeskole, hvor musikskolens højtuddannede lærere med deres faglighed på kvalificeret og nytænkende vis kan tilbyde sig til skolernes musikundervisning.

Det faglige omdrejningspunkt blev Vedbækfundenes udstilling af skeletter og redskaber fra jægerstenalderen (ca. 4-5000 år før vor tidsregning). Museet har den kvalitet, at det ud over verbal formidling har lange traditioner for sanselig formidling, hvor man gerne må røre og afprøve (kopier) af de udstillede genstande.

I forlængelse heraf skulle skoleeleverne i projektet både skabe en fortælling i ord og en fortælling i lyd/bevægelse – begge med kunstnerisk tilgang, men bygget over fakta og den personlige oplevelse fra museumsbesøget. Med støtte fra Åben Skole-puljen blev 22 femteklasser fra kommunens skoler inddraget i projektet, der foregik på 11 skoler og strakte sig fra august til november.

Fem af disse klasser blev tilbudt en længerevarende særordning: Den ene skulle selv bygge stenalderinstrumenter og udtrykke sig på dem, to andre blev forsynet med et klassesæt af kontrabasser og de sidste to klasser havde et klassesæt af accordeoner som afsæt for deres musikskabelse. Hensigten med disse sidste var at høste så mange gevinster som muligt: At eleverne fik lejlighed til dels at nærme sig et "rigtigt" musikinstrument (som flere af dem efterfølgende ønskede at fortsætte med at spille på), dels at få deres forestillinger om den fjerne stenalderfortid til at lyde af mere end de instrumenter, et musiklokale kan byde på.

Hovedarkitekterne bag *Find din fortælling* var musikskoleleder Henrik Lilleholt Smidt, vicemusikskoleleder Michael Møller og komponisten Mogens Christensen.

Mogens Christensen

Mogens Christensen

Som komponist: Internationalt anerkendt, ROSTRUM-prisvinder, huskomponist tre gange med danske orkestre.
Som underviser: Har undervist på alle landets musikkonservatorier, herunder flere år som professor i musikformidling, og flere universiteter.
Som musik-entreprenør: Har gennem de sidste 20 år igangsat og medvirket til utallige projekter, ikke mindst i landskabet mellem det pædagogiske system (læreruddannelser, skole) og det kunstneriske system (orkestre, konservatorier og musikskoler). Har udgivet en del bøger (hvoraf tre har været nomineret til Undervisningsministeriets Undervisningsmiddelpris). Er desuden efterspurgt som oplægsholder på udenlandske konferencer om kunstnerisk baseret musikpædagogik.

I projektets planlægningsfase skulle jeg finde og definere min rolle – og den skulle være fyldigere end blot at observere Mogens Christensens arbejde med børnene. Mit forslag om, at børnene skulle spille accordeon, blev straks grebet af Henrik og Mogens: Vi skulle have fat i et klassesæt accordeoner. Som sagt så gjort. Med hjælp fra tre andre musikskoler og en masse logistik lykkedes det os rent faktisk at skaffe et klassesæt accordeoner til de tre måneder, projektet varede.

Instrumentalundervisning af en hel skoleklasse

At skulle undervise en hel klasse med 26 elever kræver noget ganske andet end soloundervisning, og både for mig, eleverne og lærerne blev hele udgangspunktet helt anderledes end det, vi var vant til: Børnene skulle selv – ud fra deres indtryk på museet – fremskaffe det musikalske stof, de ville arbejde med. Så ved første lektion med femteklasserne bad Mogens mig om at vise så lidt som muligt af accordeonets muligheder: Børnene skulle selv udforske instrumentet og ikke kopiere mig. Jeg viste derfor groft sagt kun, hvordan børnene skulle bruge

bælgen for at producere toner. Mogens lavede nogle sammenspilsøvelser med børnene, hvor de samtidig fik trænet bælgkontrol og kunsten at spille lange, egale toner. Herfra blev børnene delt op i grupper baseret på hvem, der var fascineret af de samme ting på klassens museumsbesøg.

Første opgave for disse grupper var at definere en stemning og et musikalsk grundstof ud fra dette fascinationspunkt. Ikke en fortælling, men at lade den stenøkse, det barneskelet på en svanevinge eller en anden genstand, der havde fascineret, selv kaste en lille musikalsk idé af sig. Da de havde defineret dette grundstof – en klang, et minimalt forløb eller en rytme – kunne dette udgangspunkt vokse gennem variationer og udforskning af dette definerede materiale.

Herefter bestod undervisningen til dels af gruppevejledning og hyppige fremførelser af resultaterne i plenum. Mens grupperne skabte deres musik og fandt deres udtryk, blev der undervejs brug for at gå i dybden med specifikke instrumentteknikke problemstillinger, og enkelte elever havde brug for lidt individuel vejledning. I plenum arbejdede vi typisk med bælgførelse og dermed tonedannelsen.

For at styrke kontakten til instrumentet smagte børnene undervejs på mere traditionel instrumentalpædagogik: Arbejde med en skala og i en øvelse med at lave ekko af et stykke, jeg spillede for dem. Ved arbejdet med skalaen kunne eleverne instruere hinanden: Jeg instruerede en elev, som jeg umiddelbart syntes havde tæft for instrumentet og problemstillingen, denne elev blev så sat til at videreformidle til en håndfuld klassekammerater. Dette gav mig tid til at komme hurtigere videre til nogle flere elever. I denne form for undervisning kan jeg udnytte, at børn ofte er meget dygtige til at forklare ny viden til deres kammerater, så de hurtigt er med på, hvad der menes.

Rudersdal Musikskole

er en af landets største musikskoler med et meget bredt spektrum af fag og aktiviteter. Her tilbydes undervisning i mere end 30 forskellige instrumenter varetaget af 45 lærere. Rudersdal Musikskole har de seneste år arbejdet med musikalsk skabelse – både i forhold til egne elever og i forhold til kommunens skoler. Dette arbejde gjorde for et par år siden Rudersdal til Årets Musikskolekommune.

Lære at lytte

Den musik, som børnene skabte, skulle de også selv være i stand til at styre afviklingen af ved opførelsen. Det indebar, at de selv måtte finde metoder til at kommunikere med hinanden. Først og fremmest ved at lytte. De skulle lytte aktivt, holde sig parate og give små tegn til hinanden uden at tale. Uden de vidste det, tillærte de sig basale kammermusikalske færdigheder!

Med dette ejerskab over såvel proces som den skabte musik, kom deres stykker til at forløbe smidigt, og gik noget galt undervejs, fandt de spontant på løsninger, så musikken og stemningen kunne bibeholdes. Den største fare her var at falde tilbage til den vane – både hos dem og hos lærerne – at overlade ansvaret til de voksne. Og af ren vane greb vi det også gerne med kyshånd, i stedet for at lade eleverne løse opgaven så flot, som de faktisk godt kunne selv.

Alder

Jeg oplevede børnene som meget åbne og fulde af idéer. De havde en god evne til at tænke abstrakt og til at reflektere over tingene. Mine elever er ofte aldersmæssigt yngre end de børn, som deltog i projektet. Når jeg efterfølgende har skabt musik med mine elever, oplever jeg, at jeg må guide dem mere. Det er en hårfin balance, som man som udøver af denne type pædagogik skal være meget opmærksom på: Skab en sikker ramme og nogle gode vaner, men pas derefter på ikke at trække idéer ned over hovedet på børnene eller at styre selve skabelsesprocessen for meget. For ikke at blande mig unødigt i denne proces eksperimenterede jeg med at lade at lade børnene være alene i små grupper, for når jeg ikke var fysisk tilstede, skulle børnene klare sig selv.

Musikskabelse

Kernen i Mogens' tilgang til børnene er, at han tildeler dem en usædvanlig høj grad af ansvar. Og endnu mere bemærkelsesværdigt er det, at børnene umiddelbart lever op til det ansvar. Mogens sætter ganske korte tidsfrister på de opgaver, børnene skal løse. *Nu får I 2 ½ minut til at lave en slutning* og *bum*, så har børnene lavet en slutning – der er ikke tid til navlepilleri og diskussion. Undervejs vejledes grupperne, hvis noget er kørt skævt eller hvis man skal videre i sit stykke. Vejledningen består ofte af en præsentation af de muligheder, man som erfaren musiker hører i deres musikalske udkast: Overvej en varieret gentagelse, hvordan lyder det, hvis I slipper det dybe register? Kan I lave en tydelig forgrund og baggrund? … Børnene skaber herefter selv, de laver en masse indbyrdes aftaler og de bliver enige om stykkets form. Mens børnenes værker tog form, opstod der til tider nogle specifikke, spilletekniske forhindringer, hvilket gav mig chancen for at lære børnene den teknik, de havde brug for i netop deres stykke – en slags instrumentalpædagogisk bagindgang.

Nye musikpædagogiske indsigter

Denne arbejdsmåde har været meget inspirerende for mig og har også gjort mig opmærksom på, hvor traditionsbunden jeg er som instrumentallærer. Visse ting bliver traditionelt opfattet som vanskeligt, f.eks. at spille et pianissimo, men disse skoleelever – som altså kun havde spillet accordeon i 6 x 90 minutter – spillede det flotteste pianissimo, hvor tonerne vel at mærke svarede til tiden. De lavede flotte affraseringer af tonerne. Og sidst men ikke mindst havde de et musikalsk udtryk, som de selv havde skabt. Det virker, som om musikken selv hjælper dem hen over en del af de spillemæssige problemer. I min normale undervisning betyder dette, at jeg sagtens kan præsentere en del tekniske udfordringer noget tidligere – bare jeg gør det i den rette kontekst.

Netop det, at børnene får deres eget musikalske udtryk fra starten, tror jeg er meget vigtigt.
Børnene får en stor ejerskabsfornemmelse, det er deres musik og deres udtryk. Når børnene selv skaber, oplever de også nødvendigheden af at lære nye teknikker, som understøtter det udtryk, de selv vil have frem. De får altså selv sat nogle helt håndgribelige mål for sig selv.
Min lære af dette projekt er, at børn kan helt utroligt meget selv. Jeg troede, at jeg godt vidste det, men børnene her løftede det til et helt andet niveau, som jeg kun kan honorere med tillid.

Afrundinger

Det store projekt fik forskellige typer nedslag.

Alle de deltagende 22 klasser skulle "give deres indtryk tilbage" til genstandene på museet. Hver klasse skulle vise deres musikalske indtryk for deres forældre, så det blev til en hel uge med fyraftenskoncerter i det smukke, gamle hus, der huser Vedbækfundene. Grupperne tog opstilling ved deres fascinationsgenstande og fordelte sig derfor over hele museet. Her gav de – i lokaler kun oplyst af fyrfadslys – museets vægge og genstande liv og lyd, mens deres forældre i det magiske halvmørke fik lejlighed til at nærme sig en 7000 år gammel fortid på en helt ny måde. Ved en forprøve herpå meldte daværende kulturminister Bertel Haarder sig. Sammen med de ledsagende pædagogiske eksperter gav han udtryk for, at projektet gav mening som kunstnerisk læringsindgang: *Det kan jeg se, det gør, og beviset på det er jo, at børnene synes, at der er mening i det.*

Ud over dette almene nedslag indgik de fem instrumentalklasser i en selvstændig forestilling, Her var elevernes stykker for kontrabasser, stenalderinstrumenter og accordeoner sat sammen til en lille halv times ubrudt musik. Placeret langs væggene i Mariehøjcenterets store sal – der til lejligheden var udstyret med spændende lyssætning – fik det godt 200 personer store publikum en oplevelse af de sjældne, begyndende med lyden af fire kohorn fra hvert sit hjørne, igennem smukke og sarte accordeonklange og dybe, udholdte toner fra kontrabasserne til mundbuer og stenklange. Som et stille ekko af en 7000 år gammel fortid …

Projektet blev fulgt og dokumenteres af musiketnolog, Eva Fock, der har årelang erfaring med at beskrive forholdet mellem musikliv og folkeskole. Såvel den trykte som den internetbaserede dokumentation med film udgives i løbet af foråret. Herudover laver en anden Eva – Danmarks Evalueringsinstitut – en decideret evaluering af projektet. ■

Marie Hansen

er uddannet i 2008 fra DKDM med accordeon som hovedfag og EM som valgfag. Ud over ansættelse på Rudersdal Musikskole siden 2008 er hun ansat på Høje Taastrup Kommunale Musikskole og timelærer i accordeonpædagogik på DKDM.
Underviser primært begynder- og mellemstadieelever samt grundskolebørn. Har stort fokus på, hvordan man skaber det første møde mellem accordeonet og børn.